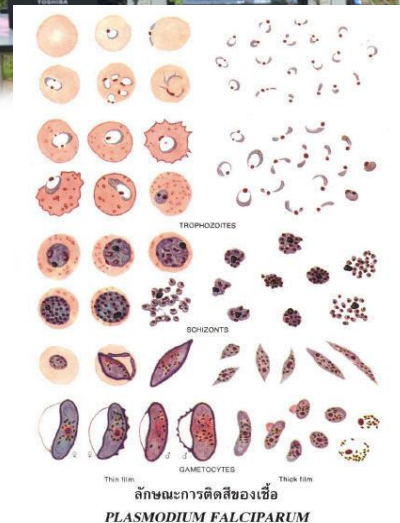
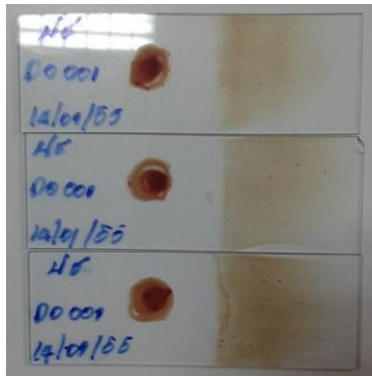

ดูมือ

ขั้นตอนการให้บริการมาลาเรียคลินิก

ขั้นตอนการให้บริการมาลาเรียคลินิก

คำนำ

กรมควบคุมโรค มีจุดมุ่งหมาย ลดความทุกข์ทรมานของประชากร จากการป่วยและตายด้วย ไข้มาลาเรีย นั่นคือ ลดการป่วยและการตายจากไข้มาลาเรีย ด้วยการตัดวงจรการแพร่โรค ซึ่งมีระยะติดต่อใน คนและยุง มาตรการที่มีผลโดยตรงต่อการยับยั้งการแพร่เชื้อมาลาเรียที่ใช้กันโดยทั่วไป คือ ๑.มาตรการต่อยุง พาหะ ๒.มาตรการต่อเชื้อมาลาเรีย และ ๓.มาตรการต่อคน ซึ่งเน้นการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ของชุมชนและกลุ่มเสี่ยงโรค อย่างไรก็ตาม การจัดทำแนวทางฯ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจได้ง่าย

งานชั้นสูงโรค หมายถึง การดำเนินการทางห้องปฏิบัติการตรวจวินิจฉัยเชื้อมาลาเรีย เพื่อระบุว่าผู้ใดติดเชื้อ มาลาเรีย เป็นกิจกรรมที่ ต้องการทราบผลเร็วและถูกต้อง เพื่อให้การรักษาขั้นหายขาด ลดความทุกข์ทรมาน ของผู้ป่วยอย่างรวดเร็ว การชั้นสูงโรคมาลาเรียในปัจจุบันมีวิธีการตรวจได้หลายวิธี แต่ยังคงใช้วิธีตรวจที่เป็น หลัก Gold Standard คือ ขณะนี้ใช้วิธี การตรวจหาเชื้อมาลาเรียในกระแสรูท ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ๑. ทำฟิล์มโลหิต ๒.ย้อมสี ๓.ตรวจหาเชื้อ (Thick Blood Film= การทำฟิล์มหนา และ Thin Blood Film = การ ทำฟิล์มบาง) และควบคุมมาตรฐานคุณภาพการตรวจ

๑. วัตถุประสงค์

คู่มือแนวทางการปฏิบัติงาน ขั้นตอนการ การตรวจรักษาโรคไข้มาลาเรีย ประจำปี ๒๕๕๙ จัดทำขึ้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานและเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มาปฏิบัติ หน้าที่ใหม่ สามารถนำไปปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง

๒. คำนิยาม

“**การค้นหาผู้ป่วยทางอ้อม (Passive Case Detection ชื่อย่อ PCD)**” เป็นการค้นผู้ป่วยเชิงรับ หมายถึง การค้นหาผู้มีเชื้อมาลาเรียในกลุ่มผู้มารับบริการตรวจรักษา ที่สถานบริการต่าง ๆ ในลักษณะเจาะโลหิตตรวจ รักษาทันที

“**มาลาเรียคลินิก (Malaria Clinic ชื่อย่อ MC)**” เป็นสถานบริการเจาะโลหิตตรวจรักษาทันทีให้บริการ ตรวจโลหิตและบำบัดรักษาผู้มารับบริการทุกราย อาจพิจารณาให้บริการนอกเวลาราชการ ตามความจำเป็น เมื่อมีศักยภาพเพียงพอ จัดตั้งได้ในทุกพื้นที่ ที่มีจำนวนผู้มารับบริการเหมาะสม

“**การเจาะโลหิต (Mass Blood Survey ชื่อย่อ MBS)**” เป็นกิจกรรมหนึ่งของการสอบสวนแหล่งแพร่เชื้อ เพื่อตรวจหาเชื้อไข้มาลาเรีย

“**การทำฟิล์มโลหิตและการย้อมฟิล์มโลหิต**” หมายถึง การจัดทำฟิล์มเลือดของผู้รับบริการตรวจเลือด เพื่อ ทำการย้อมสี การค้นหาผู้ป่วยด้วยการตรวจหาเชื้อมาลาเรียในฟิล์มเลือด เป็นวิธีการที่ดีที่สุดสำหรับ งาน ควบคุมไข้มาลาเรียในปัจจุบัน

“**การตรวจฟิล์มโลหิตโดยใช้กล้องจุลทรรศน์**” หมายถึง การตรวจฟิล์มเลือดเพื่อวินิจฉัยเชื้อมาลาเรีย ตรวจโดยใช้กล้องจุลทรรศน์ ที่มีกำลังขยายตั้งแต่ ๗๐๐ เท่าขึ้นไป

“**การควบคุมคุณภาพวิธีการตรวจวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการ**” หมายถึง การควบคุมมาตรฐานคุณภาพการ ตรวจฟิล์มเลือดอย่างมีระบบและต่อเนื่องมีความสำคัญต่อการควบคุมไข้มาลาเรีย เนื่องจากการควบคุมไข้ มาลาเรียได้กำหนดให้ผลการตรวจ

“การติดตามผลการรักษาผู้ป่วย (Follow up ซื่อย่อ FU)” การติดตามเจาะโลหิตผู้ป่วย เพื่อตรวจซ้ำใน เพื่อติดตามผลการรักษา หลังจากผู้ป่วยได้รับยารักษาชั้นหายขาดแล้ว เพื่อให้มั่นใจว่าผู้ป่วยรายนั้นหายขาด จากโรคมมาลาเรีย รายที่ตรวจพบเชื้อซ้ำอีก จะได้รับการรักษาซ้ำ เพื่อมิให้กลับป่วยขึ้นอีก และไม่ให้แพร่โรค ไปสู่ผู้อื่น ดำเนินการโดยนัดผู้ป่วยพบเชื้อทุกราย มารับการเจาะโลหิตซ้ำที่มาลาเรียคลินิก หากผู้ป่วยไม่มาให้ ไปติดตามเจาะโลหิตที่บ้านผู้ป่วย

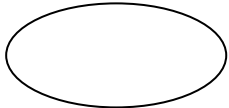

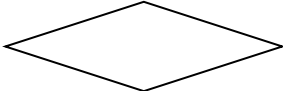

“ความพึงพอใจและไม่พึงพอใจของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” ความรู้สึกของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อการให้บริการของกรมควบคุมโรค ประกอบด้วยความรู้สึกในทางบวก (พึงพอใจระดับที่ มากและมากที่สุด) และความรู้สึกในทางลบ (ไม่พึงพอใจ)

“แบบฟอร์มรายงาน รว.๑.” แบบรายงานข้อมูลระเบียบผู้ป่วยได้รับการตรวจโลหิตหาเชื้อมาลาเรีย

“แบบฟอร์มรายงาน รว.๓” แบบรายงานการสอบสวนและรักษาหายขาดผู้ป่วย

“แบบฟอร์ม ชร.๓.” แบบรายงานผลการตรวจโลหิตหาเชื้อมาลาเรีย

3.คำอธิบาย แผนผังลำดับงาน

	จุดเริ่มต้น/จุดสิ้นสุด
	กระบวนการหลัก
	กระบวนการ ตัดสินใจ
	หลายเอกสาร

ขั้นตอนการปฏิบัติงาน มาลาเรียคลินิก บริการ เจาะโลหิตหาเชื้อโรคมาลาเรีย

๑. กรอก ชื่อ-นามสกุล ที่อยู่ผู้มารับบริการ : กรอก ชื่อ-นามสกุลที่อยู่ของผู้มารับบริการ ตามแบบฟอร์ม รายงาน รว. ๑

๒. เจาะเลือด เพื่อตรวจหาเชื้อมาลาเรีย : วิธีการเจาะเลือดใช้สไลด์ ๒ แผ่นใช้สำลีจำนวน ๒ ก้อน ชุบ แอลกอฮอล์จำนวน ๑ ก้อน สำลีแห้ง ๑ ก้อน และเข้มในการเจาะเลือด ปากกาในการเขียนอันดับฟิล์มเลือด แบบลบไม่ออก เพื่อไม่ให้เกิดการผิดพลาดของอันดับฟิล์มเลือด

๒.๑ การเจาะเลือด : ให้เจาะบริเวณปลายนิ้วนางหรือนิ้วกลางของผู้มารับบริการ และวิธีการเจาะเลือดเพื่อไม่ให้ผู้รับบริการเจ็บมาก ให้เจาะบริเวณด้านข้างของเล็บหรือที่เรียกว่าจุมเล็บ การเจาะเลือดต้องทำฟิล์มหนาขนาด ๑ ตารางเซนติเมตร เป็นจุดวงกลมสำหรับฟิล์มบาง ให้ใช้สไลด์อีกแผ่นทำการไถเลือดตั้งใน ระดับ ๔๕ องศา เพื่อให้เกิดเป็นรูปคลื่นหมาและห่างจากฟิล์มหนา ๑ ซม. โค้ตอยู่ด้านซ้ายมือ ในฟิล์มบางต้องเขียนอันดับ/รหัสพื้นที่/วันที่ที่เจาะ

๓. การตากฟิล์มเลือด : การตากฟิล์มเลือด เพื่อความรวดเร็วใช้หลอดไฟ ๑๐๐ แสง หรือไดร์เป่าผม เมื่อฟิล์มเลือดแห้งก็จะนำไปย้อมสียิมซ่า

๔. การย้อมฟิล์มเลือดโดยใช้ยิมซ่า(Giemsa) : ผสมน้ำสะอาดที่เป็นค่า PH ๗.๐-๗.๒ ใน อัตราส่วน ๑:๙ เท่ากับสี ๑๐% ย้อมนาน ๘-๑๐ นาที สำหรับฟิล์มบางก่อนจะย้อมจะต้องทำการฟิก (fix) ฟิล์มบางด้วยเมทานอลประมาณ๒-๓วินาทีหรือนับเลขตัวเลขในใจ ประมาณ ๑-๑๐

๕. การตรวจฟิล์มเลือด : เพื่อหาเชื้อไข้มาลาเรียโดยการใช้อ่างจุลทรรศน์ ใช้หัวออยซ์ขนาด ๑๐๐ แสง ในการตรวจวินิจฉัยหาเชื้อมาลาเรียตามมาตรฐานการตรวจให้ได้ ๑๐๐ วงกล้อง/๑ จุด

๖. แจ้งผลการตรวจเลือดว่า พบเชื้อหรือไม่พบ เชื้อไข้มาลาเรีย

๖.๑ ถ้าไม่พบ แจ้งผลการตรวจกับผู้มารับบริการ และให้ดำเนินการในขั้นตอนที่ ๙ การสำรวจความพึงพอใจ

๖.๒ ถ้าพบ เชื้อ : ให้ดำเนินการสอบสวนโรคและจ่ายยารักษา

๖.๒.๑ การสอบสวนโรค : สอบถามผู้ป่วยหรือญาติว่าได้เดินทางไปไหนมาบ้าง ไปในแหล่งที่เป็นป่า/เขาน้ำตก ไปมากี่วันแล้วถึงมีอาการ และเจ้าหน้าที่ก็พิจารณา ด้วยว่าแหล่งที่คนใช้ไปนั้นน่าจะเป็นแหล่งที่มีการแพร่เชื้อหรือไม่โดยการสอบสวนผู้ป่วยนั้นจะใช้รายงาน รว.๓ และ ชร.๓

๖.๒.๒ การจ่ายยารักษาเชื้อไข้มาลาเรีย ต้องเน้นให้ผู้ป่วยรับประทานยาให้ครบ ตามที่เจ้าหน้าที่จัดไปให้ และห้ามแบ่งยาให้คนที่มีอาการคล้ายจะเป็นไข้มาลาเรียรับประทาน เพราะจะทำให้ผู้ป่วยคนนั้นไม่หายขาดจากการเป็นไข้มาลาเรีย โดยมีคู่มือการจ่ายยารักษาไข้มาลาเรียให้กับเจ้าหน้าที่จากกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

๗ การติดตามผลการรักษาผู้ป่วย (Follow up ชื่อย่อ FU) การติดตามเจาะโลหิตผู้ป่วย เพื่อตรวจซ้ำในระยะ เพื่อติดตามผลการรักษา หลังจากผู้ป่วยได้รับยารักษาขั้นหายขาดแล้ว เพื่อให้มั่นใจว่าผู้ป่วยรายนั้นหายขาดจากโรคมาลาเรีย รายที่ตรวจพบเชื้อซ้ำอีก จะได้รับการรักษาซ้ำ เพื่อมิให้กลับป่วยขึ้นอีก และไม่ให้แพร่โรคไปสู่ผู้อื่น ดำเนินการโดยนัดผู้ป่วยพบเชื้อทุกราย มารับการเจาะโลหิตซ้ำที่มาลาเรียคลินิก หากผู้ป่วยไม่มาให้ไปติดตามเจาะโลหิตที่บ้านผู้ป่วย

- ✓ กรณีผู้ป่วยติดเชื้อ *Plasmodium falciparum* ติดตามวันที่ ๗ และ วันที่ ๒๘ นับจากกินยารักษาวันแรก
- ✓ สำหรับผู้ป่วยติดเชื้อ *Plasmodium vivax* และชนิดอื่น ติดตามวันที่ ๑๔,๒๘,และวันที่ ๙๐ นับจากกินยารักษา วันแรก

๙. สํารวจความพึงพอใจและไม่พึงพอใจให้กับผู้มารับบริการหรือญาติที่มาด้วยประเมิน : สํารวจความพึงพอใจและไม่พึงพอใจ ประกอบด้วยประเด็น ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการให้บริการ ด้านเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรที่ให้บริการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านคุณภาพของการให้บริการ

กิจกรรม	ระยะเวลา ดำเนินการ	ผู้รับผิดชอบ	ผู้มารับบริการ	งานขั้นสูตร คตม.
๑.กรอก ชื่อ-นามสกุล ที่อยู่ผู้มารับบริการ	๓ นาที	เจ้าหน้าที่ประจำมาลาเรียคลินิก		
๒. เจาะโลหิต เพื่อตรวจหาเชื้อมาลาเรีย	๒ นาที	เจ้าหน้าที่ประจำมาลาเรียคลินิก		
๓. ตากฟิล์มโลหิต	๕ นาที	เจ้าหน้าที่ประจำมาลาเรียคลินิก		
๔.ย้อมฟิล์มโลหิต	๘-๑๐ นาที	เจ้าหน้าที่ประจำมาลาเรียคลินิก		
๕. ตรวจฟิล์มโลหิตหาเชื้อไข้มาลาเรีย	๖ นาที	เจ้าหน้าที่ประจำมาลาเรียคลินิก		
๖. แจ้งผลการตรวจโลหิต พบ/ไม่พบเชื้อมาลาเรีย	๒ นาที	เจ้าหน้าที่ประจำมาลาเรียคลินิก		
๗.ผู้ป่วยพบเชื้อ ให้สอบสวนโรค และจ่ายยารักษา	๕ นาที	เจ้าหน้าที่ประจำมาลาเรียคลินิก		
๘.นัดผู้ป่วยเพื่อติดตามผลการรักษาครั้งต่อไป	๒ นาที	เจ้าหน้าที่ประจำมาลาเรียคลินิก		
๙. สํารวจความพึงพอใจและไม่พึงพอใจ การให้บริการตรวจโลหิตหาเชื้อมาลาเรีย	๑๐ นาที	เจ้าหน้าที่ประจำมาลาเรียคลินิก		
สัญลักษณ์	 จุดเริ่มต้น/ จุดสิ้นสุด	 ขั้นตอนกิจกรรม	 จุดตัดสินใจ	 ทิศทางการไหลของงาน